

Bernard Jaško z Černovej – odpor proti komunizmu

V Černovej je na Ulici Andreja Hlinku pamätná tabuľa strážmajstrovi ZNB Bernardovi Jaškovi. Kto to bol? Za čo mu bol udelený in memoriam Rad Ludovíta Štúra III. triedy?

Osud Bernarda Jaška približuje historik **Mgr. Vladimír Palko** (25), ktorý vyštudoval históriu na Trnavskej univerzite a pracuje v bratislavskom Ústave pamäti národa. Vladimír Palko je autorom monografie Bernard Jaško a spol. – odpor proti komunizmu v Zbore národnej bezpečnosti, ktorej vydavateľom je ÚPN a tlač zabezpečuje Vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove. Kniha by sa mala v priebehu dvoch mesiacov dostať na pulty kníhkupectiev. Prinášame rozhovor s autorom.

Akú úlohu na začiatku 50. rokov vykonával Zbor národnej bezpečnosti? Čo mal v ZNB na starosti B. Jaško?

Komunisti sa snažili presadzovať v bezpečnostnom aparáte už v roku 1945, potrebovali ho ovládnuť pre svoje zámery, čo sa im aj podarilo. Zbor národnej bezpečnosti (ZNB) mal dve zložky – uniformovanú Verejnú bezpečnosť a štátnu bezpečnosť (ŠtB), ktorá sa postupne profilovala ako mocenská páka komunistických špičiek, slúžila na zstrašovanie a likvidovanie či už skutočných, alebo domnelých odporcov totalitného režimu. K jej úlohám patrilo aj konštruovanie politických procesov, jedným z nich bol aj proces s B. Jaškom a spol.

Ten vstúpil do ZNB 2. mája 1946 ako 23-ročný, pôsobil v poriadkovej službe v Bratislave a Veľkej Lomnici. 2. januára 1949 bol B. Jaško služobne prevelený ako obsluha ďalekopisnej stanice na poverenie vnútra, odbor ŠtB, v Bratislave. Pri tejto službe prišiel do styku so strážmajstromi Pavlom Kalinajom a Pavlom Hajdinom, s ktorými sa po čase dohodol, že bude zbierať zaujímavé informácie, s ktorými príde na pracovisku do styku. Boli to napr. hlásenia o sledovaní knázo a podobne, vďaka ktorým potom mohol P. Kalinaj prostredníctvom Štefana Uhrína varovať niektorých sledovaných.

Kedy a prečo sa o neho začala zaujímať vtedajšia polícia?

Zatknutie B. Jaška a jeho kolegov prišlo náhle, deň pred jeho plánovaným útekem do Rakúska. Počas prípravy tohto útoku sa však dopustil chýb, ktoré ho prezradili a boli príčinou zadržania jeho a ostatných členov skupiny.

Proces s B. Jaškom sa označuje ako „Bernad Jaško a spol.“. Kto vystupoval ako ďalší v tomto procese? Aké tresty dostali?

V procese B. Jaška a spol. bolo súdených okrem samotného Jaška ďalších 21 obžalovaných, ktorí boli podľa zákona č. 231/1948 Zbierky zákonov odsúdení na tresty smrti, rozsudok bol vykonaný 17. februára 1951 na nádvorí Krajskej súdnej väznice v Bratislave.

Ako prebiehalo vyšetrovanie? Priznali sa vyšetrovaní vo väzbe k niečomu? Bolo to do-

rovoľné?

Na prelome štyridsiatych a päťdesiatych rokov až do roku 1954 sa bežne vo vyšetrovacej väzbe používalo fyzické násilie a psychický nátlak. Väzni boli pod najtvrdším možným nátlakom nútení podpisovať vymyslené výpovede, v ktorých sa priznávali aj k veciam, ktoré nikdy neurobili. Bitie, ťažké podmienky väzenia a iné kruté vyšetrovacie praktiky si dokázateľne vytrpeli aj B. Jaško, P. Kalinaj a ešte niekoľko ďalších odsúdených.

Kedy prebehol s „jaškovcami“ súdny proces?

Vlastný súdny proces sa konal 4. – 7. novembra 1949 v Justičnom paláci v Bratislave. Senát Štátneho súdu vyniesol rozsudok 9. novembra 1949. O odvolaniach odsúdených a prokuratúry rozhodol senát Najvyššieho súdu v Prahe 25. mája 1950. Tento v podstate len potvrdil, a v niektorých prípadoch priradil rozsudky Štátneho súdu.

Prečo bol proces s Jaškom úz-

ko spojený s prípadom biskupa Buzalku?

Štefan Uhrín, jeden z odsúdených v tomto procese, ktorý pracoval ako zamestnanec poverníctva dopravy, sa poznal so správcom Trnavskej apoštolskej administratúry biskupom Michalom Buzalkom zo Spolku sv. Vojtecha. Buzalka bol jeho predsedom a Š. Uhrín jeho členom. Niektoré správy, ktoré získal B. Jaško z ďalekopisov na poverenie vnútra, sa týkali odpocúvania konferencie cirkevných predstaviteľov v Starom Smokovci príslušníkmi ŠtB. Štefan Uhrín preto navštívil Buzalku a oboznámil ho s obsahom týchto správ. Uhrínova výpoveď o návštevách u biskupa bola neskôr použitá aj v procese s tromi slovenskými biskupmi – grékokatolíkom Pavlom Gojdičom z Prešova a rímskokatolíkom Jánom Vojtaššákom zo Spišskej Kapituly a Michalom Buzalkom, ktorý prebehol 10. – 13. januára 1951. Gojdiča a Buzalku odsúdili na doživotie, Vojtaššáka na 24 rokov väzenia.

B. Jaško a P. Kalinaj dostali trest smrti obesením. Bolo to z hľadiska vtedajších zákonov primerané?

Áno, z hľadiska vtedajšieho zákona 231/1948 Zbierky zákonov

to bol primeraný trest. Odsúdení boli za zločiny vyzvedačstva a ohrozenie obrany republiky. Ale presne na takéto prípady bol tento zákon napísaný – aby komunistická mašinéria mohla poslať nepohodlných ľudí na dlhé roky do väzenia alebo na popravisko

Bernard Jaško

a všetko vyzeralo navonok legitímne.

V prípade Jaška a Kalinaja mala výška trestu odstrašiť ostatných príslušníkov ZNB od podobných pokusov – vynesený rozsudok si museli všetci povinne prečítať.

B. Jaško požiadal o milosť. Ako na vás zapôsobil text žiadosti?

Do žiadosti o milosť vkladali odsúdení a ich najbližší príbuzní všetky svoje nádeje, hoci to bolo zbytočné. Strach z popravy je naozaj veľká motivácia, aby sa aj z najtvrdších ľudí stali pokorní kajúnci. A B. Jaško bol už navyše v čase, keď koncipoval svoju žiadosť, vyšetrovateli fyzicky aj psychicky zlomený človek, ktorý sa bál smrti a bolo to pri čítaní jeho žiadosti aj cítiť.

Prečo mu súdna moc túto milosť neudelila? Čo by znamenalo udelenie milosti? Zmenšenie trestu zo smrti obesením na doživotie?

Ovšetkých vynesených rozsudkoch smrti počas komunistického totalitného režimu nehodovala súdna moc, ale komisie, tzv. Bezpečnostné pätky. Do jesene roku 1950 to bola Bezpečnostná komisia ÚV KSČ, po dá zachovať česť a svedomie, aj keď cena je niekedy príliš vysoká.

a ministrom národnej bezpečnosti Ladislavom Kopřivom. Ďalšími členmi komisie boli Osvald Závodský – veliteľ ŠtB, Karel Šváb – námestník ministra národnej bezpečnosti, a námestník ministra spravodlivosti Karel Klos. Táto komisia neodporučila milosť Jaškovi a Kalinajovi na svojom zasadnutí 18. októbra 1950. Udelenie milosti nebolo možné najmä v prípade ako B. Jaško a spol., keďže odsúdenci pochádzali z radov ZNB, ktorý mal strane slepo slúžiť. A komunistické vedenie nikdy nepremeškalo príležitosť zastrašiť ľudí exemplárnym trestom.

Čo znamenal súdny proces B. Jaška a spol.? Spôsobil nejakú zmenu napr. v samotnej ZNB?

Určite áno. Všetky procesy, ktoré boli komunistami servírované nejakému okruhu divákov, mali za úlohu v nich vyvolať nenávisť voči nepriateľovi štátu a zradcom, predpokladal sa však aj zstrašujúci účinok. V ZNB mohol zapôsobiť tak, že zastrašených ešte viac zastrašil, neobjasných však možno utvrdil v ich presvedčení, že nie sú sami, kto komunizmu vzdoruje.

Čím vás zaujal proces s B. Jaškom a spol., že ste sa rozhodli venovať sa súdnemu procesu s ním? Aké zdroje informácií ste použili pri skúmaní tohto prípadu?

K téme procesu s černovským rodákom B. Jaškom a spoločníkmi som sa dostal vďaka profesorovi Róbertovi Letzovi, ktorý na Trnavskej univerzite v rámci voliteľného predmetu prednášal o prenasledovaní kresťanov na Slovensku po druhej svetovej vojne až do r. 1989. Keďže som chcel písať diplomovú prácu o prenasledovaní občanov Slovenska komunistickými represívnymi zločkami, navrhol mi spracovanie tohto procesu, ktorý ešte dovtedy nikto komplexne nespracoval.

Svoje bádanie som začal v Archíve ministerstva vnútra SR, kde sa nachádza súdny spis, a v Archíve Ústavu pamäti národa, kde sú osobné vyšetrovacie spisy s protokolmi o výpovediach všetkých súdených v tomto procese. V ÚPN som pokračoval v práci na tomto prípade a výsledkom je moja monografia.

Ako vy hľadáte na osobu B. Jaška a s ním spojené udalosti z 50. rokov?

Tragický osud Jaška a Kalinaja, ale aj ich odhodlanie vzdorovať komunistickej diktatúre spôsobom, ktorý si vybrali, ovplyvnili môj pohľad na komunizmus rovnako, ako iné procesy z doby neslobody, ktoré boli tým najprízemnejším, čo mohol tento zvrhly režim vytvoriť. Ale ich príbeh je dôkazom, že aj v tak veľmi napätom období, v ktorom žili, sa dá zachovať česť a svedomie, aj keď cena je niekedy príliš vysoká.

Matúš Demko

Zápisnica o vykonaní rozsudku nad Bernardom Jaškom a Pavlom Kalinajom

Z Á P I S N I C A

napísaná dňa 17. februára 1951 na nádvorí Krajskej súdnej väznice v Bratislave o výkone trestu ^{smrti} povrazom na odsúdených: Pavlom Kalinajom a Bernardom Jaškom.

Prítomní: predseda senátu Dr. Andrej Ronchetti
zástupca štát. prok. Dr. Ivan Bunčák, prokurátor,
zapisovateľ Ľudovít Gašparec,
šéflekárik MVNB MUDr. Jozef Motešický,
ako duchovný rímskokat. kňaz František Ondrejčíčka
za správu väznice npor. Jozef Polák

O 4.55 hodín predseda senátu zisťuje, že k výkonu trestu sa všetci ~~predvolaní~~ dostavili, na čo boli prevedení odsúdení.

Na to predseda senátu odsúdeným vyhlásil rozsudok Štátneho súdu č. 269/49, Najvyššieho súdu č. 334/50 a oznámenie, že žiadosti o milosť neboli im vyhvené.

Po tomto zástupca štátnej prokuratúry odovzdal odsúdených popravičiemu k prevedeniu výkonu trestu, na čo popraviči previedol o 5 hodine výkon trestu na odsúdenom Pavlom Kalinajom u ktorého prítomný úradný lekár konštatoval smrť o 5.14 minút.

Nato bol späť predvedený odsúdený Bernard Jaško u ktorého výkon trestu počal o 5.20 hodín. O 5.33 hodín po konštatovaní smrti úradným lekárom hlásil popraviči vykonanie trestu.

Zápisnica skončená a podpísaná o 5.40 hodín.

zapisovateľ:

prokurátor:

predseda:

úradný lekár:

veliteľ väznice:

duchovný: